COURSE :
MONEY AND BANKS

LECTURE №2:

MONEY THEORY

Lecturer: PhD Kh. Rakhimova

FAN:
PUL VA BANKLAR

MA’RUZA №2:

PUL NAZARIYASI

Maruzachi: PhD Kh. Rakhimova

REJA:

01

ITEM 01

Pul nazariyasining turlari.

Pulning metallik nazariyasi

02

ITEM 02

Pulning nominallik nazariyasi

03

ITEM 03

Pulning miqtorilik nazariyasi

04

ITEM 04

Pulning davlatchilik nazariyasi

1.Pul nazariyasining turlari. Pulning metallik nazariyasi

Pul rivojlanishining bosqichlari

Source: https://ppt-online.org/688775

- **Tasodifiy tovarlarning pul funksiyasini bajarish bilan pulning paydo bo‘lishi**
- **Umumiy ekvivalent sifatida oltinni biriktirish**
- **Qog‘oz yoki kredit pullarga o‘tish bosqichi**
- **Naqd pullarni muomaladan chiqarish va elektron pullarga o‘tish bosqichi**

PUL NAZARIYALARNING YARALISH ASOSLARI

Pul nazariyasi

- **bu pulning iqtisodiy tizimlarga ta'sirini o‘rganuvchi iqtisodiy nazariyadir**

XX asr boshigacha pullarning iqtisodiy nazariyasida ikki masala markaziy o’rin egallagan:

1) **pullarning kelib chiqishi va mohiyati haqidagi masala;**

2) **pullarning qiymati va xarid qilish kuchi haqidagi masala.**

Source: https://th.bing.com/th/id/OIP.u8wscMM1DFVeXZPvjb0AhQHaKE?w=216&h=293&c=7&o=5&dpr=1.3&pid=1.7

Pulning uchta asosiy nazariyasi [1,2,3]

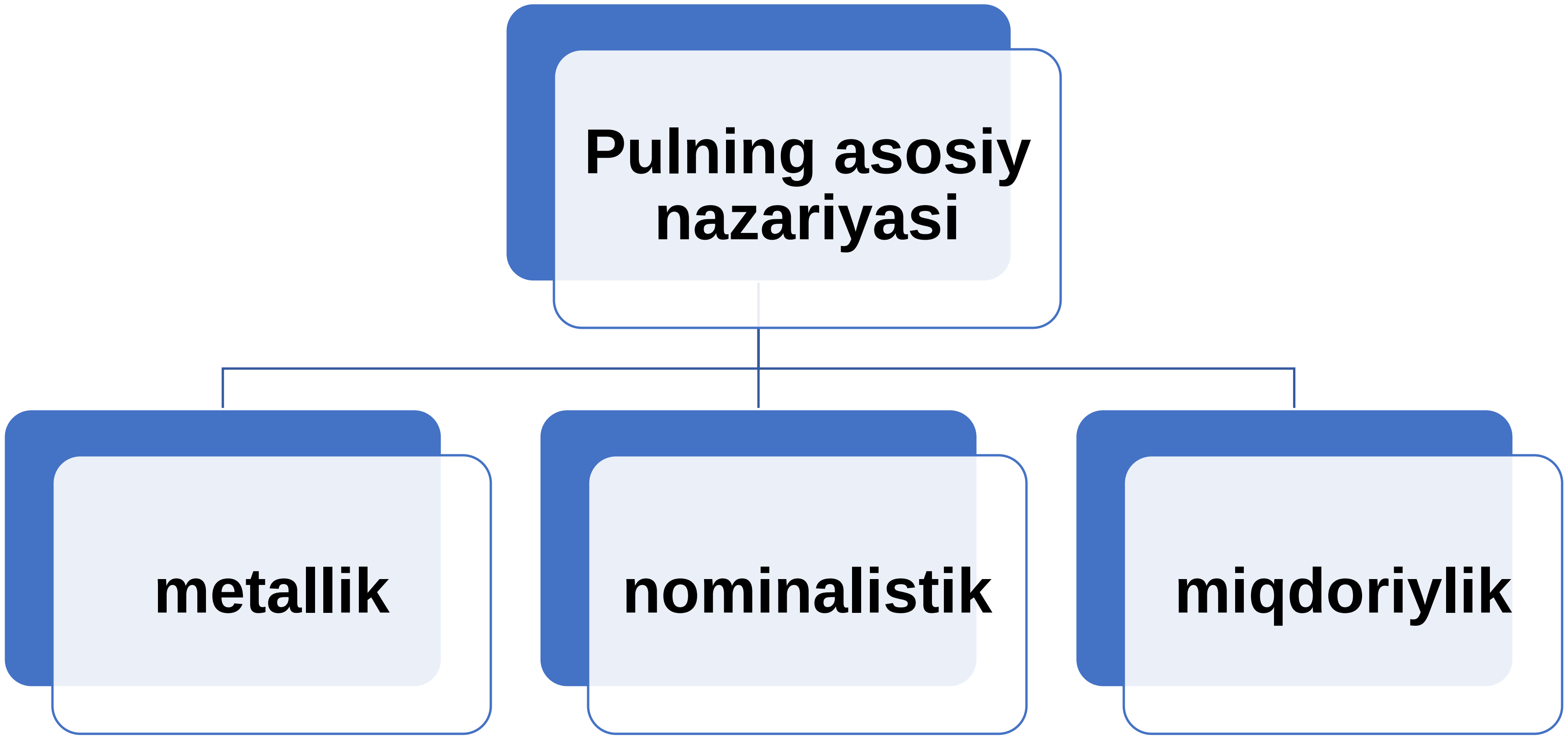

Pul nazariyasining turlari [5]

1. **Metallilik**
2. **Nominallik**
3. Davlat (Funksional) / Nominal
4. **Miqdoriylik**
5. Keynsianlilik / Miqdoriylik
6. Monetaristlik / Miqdoriylik
7. Informasionlik

Source: https://th.bing.com/th/id/OIP.OZetclmJK8sL7Z5OlHDSsQHaLI?w=216&h=324&c=7&o=5&dpr=1.3&pid=1.7

Pulning metallilik nazariyasi

Source:https://dprm.ru/wp-content/uploads/d-520.jpg

U.Stafford

T.Man

Source: https://bstudy.net/htm/img/21/10700/7.png

Metallilik nazariyasi
USTUNLIGI:

1) Qalbakilashtirish mumkin emas
2) Emisiya qilish mumkin emas
3) Pul qadrsizlanmaydi
4) Inflyasiya kuzatilmaydi

O'rta asrlarda metallar nazariyasi samarali joriy etilishi bilan bir qatorda davlatlar boylik to'plashda quyidagi tamoyillarga amal qildilar:

Source: https://encrypted-tbn2.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQVyM5xSJq5aTir6KAXpcn8-Ptshwn967Z9h1pYt0kvbiwwZ29n

- **Tovarlarni import qilish imkon qadar cheklandi.**
- **Eksport tovarlariga yuqori narxlar belgilandi.**
- **Oltin va kumushni davlatdan tashqariga olib chiqish qat'iyan man etilgan edi.**
- **Oltin va kumush xalqning boyligi bilan birlashtirildi.**

Metallilik nazariyasi кamchiliklari:

Source: https://cdn.pixabay.com/photo/2013/11/05/01/33/coins-205530_640.jpg

1. Pulni qimmatbaho metallar bilan aniqlash, pulning xususiyatlarini oltin va kumushga bog‘lash;

2. Pulning ayrim funksiyalarini bir tomonlama qarash;

3. Qog‘oz pullarning muvjudligini tushuntirib beraolmaydi;

4. Pul jamiyat taraqqiyoti bilan birga rivojlanishi kerak, uning to‘planishi bilan emas;

2. Pulning nominalik nazariyasi [5]

Pulning nominal nazariyasi

(17-18 asr.)

Pul birligining sotib olish qobiliyati uning nominal qiymati, ya'ni tanga yoki banknotda ko'rsatilgan miqdor bilan belgilanadi.

Pul shartli nominal belgilar bo'lib, ularning qiymati moddiy tarkibga bog'liq emas.

Қog’oz pul birliklarining paydo bo’lishi bilan **nominalistik pul nazariyasi tarafdorlarining soni o’sha boshladi** va ularning ta’siri kuchayib bordi.

- oltinni pul muomalasi sohasidan siqib chiqarish va uni qog’oz pullarga almashtirish amaliyotini to’xtatish;

- naqd va naqdsiz hisob-kitob shakllarining jadal rivojlanishi, pulning nominalistik nazariyasi ustunlik qila boshladi.

Pulning nominalik nazariyasi asoschilari

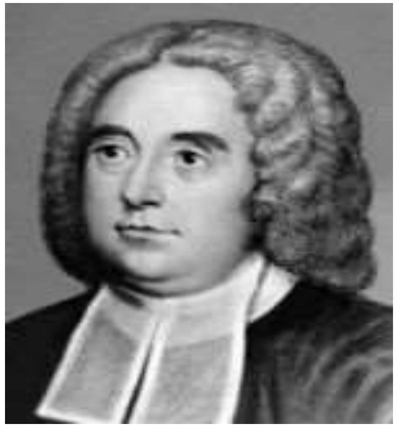

Djordj Berkli (1685-1753)

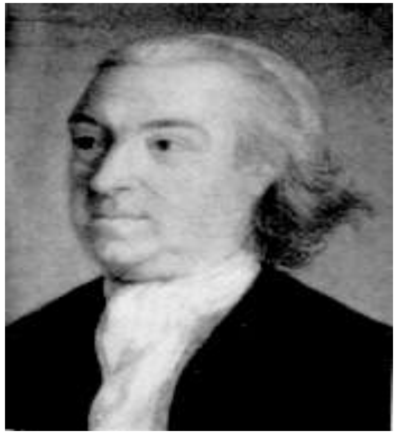

Djeyms Styuart (1712-1780)

Nicholas, Barbon 1640—1698

Sources:

https://www.booksite.ru/fulltext/1/001/009/002/230348133.jpg

https://seinst.ru/images/styuart.jpg

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/61/Nicholas_Barbon.jpg

Pulning nominalik nazariyasi asoschilari :

- **Angliyada 17 -18 asrlarda vujudga kelgan.**
- **Ilk namoyondalari – Angliya iqtisodchisi**
- **Djordj Berkli (1685—1753)**
- **Djeyms Styuart (1712—1780).**

Nazariyaning asosiy jihatlari:

- ❖ **Pul davlat tomonidan yaratiladi;**
- ❖ **Pulning qiymati nominalida ifodalanadi;**
- ❖ **Pulning mohiyati – uning ideal masshtabida.**

Pulning nominalik nazariyasining asosiy qoidalari:

Source: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRhHSnxfNWclL_TXF8RZS1Jv4BTsGBMS8FzQA&usqp=CAU

- **Pul muomala vositasi vazifasini bajarishi kerak;**
- **Pulning o'z qiymati yo’q;**
- **Pulning qiymati uning nominal qiymati bilan belgilanadi;**
- **Pulning o'zi tovarlar bilan hech qanday ichki aloqaga ega emas – ular o'zlarining "kuchlarini" davlatdan olishadi.**
- **Nominalistlar uchun pul shunchaki hisob — kitob belgilaridir.**
- **Pul vositachilar rolini o'ynaydi va shuning uchun ham tangalar, ham qog'oz pul belgilari bo'lishi mumkin.**

Nominalistik nazariyasining kamchiligi:

- Nominalistlarning asosiy xatosi pulning qiymati davlat tomonidan belgilanadi degan nazariyaning pozitsiyasida bo’lganligi.
- Bu esa, mehnat qiymati nazariyasini va pulning tovar xususiyatini inkor etadi.

Germaniyadagi giperinflyatsiya (1921-1923) pul nazariyalarida nominalizm hukmronligiga chek qo'ydi. Pulning nominalistik nazariyasi qoidalarini qo'llash pul muomalasida falokatga olib keldi.

PULNING NOMINALIK NAZARIYASI DAVLAT NAZARIYASIGA O'TISHI

- Tanganing sotib olish kuchi undagi miqdor metallga emas, balki unda ko'rsatilgan pul birliklari soniga boglik. Aslida foydalanish orqali davlat rahbari o'z qarori bilan (tanga tamg'asi bilan) tangalarga har qanday qiymat berishi mumkin edi.

- Yigirmanchi asrda ko'plab taniqli iqtisodchilar pulga nominalistik yondashuvni qo'llab-quvvatladilar, masalan, Knapp,J. bilan M. Keyns, E. Xansen, R. Xarrod, P. Samuelson va boshqalar.nominalizm pulning davlat nazariyasi bilan aniqlana boshladi va ularning mohiyati tartibni belgilaydigan huquqiy normalar bilan tobora ko'proq bog'lana boshladipulning ishlashi.

Pulning davlat (Funksional) nazariyasi

Davlat (Funksional) nazariyasi vujadga kelgan

I jahon urushi davrida (1914-1918 гг) vujadga kelgan;

Vakillari

nemes iqtsodchilari;

Yorqin vakili:
Nemes iqtisodchisi
Georg Fridrix Knapp
(1842 — 1926)

Seurce: https://badw.de/fileadmin/members/K/1588/img1588.jpg

Mohiyati

Pul birligi qiymatini davlat belgilaydi;

Asosiy qoidalari:

1) Pul – «qonun yaratilishining mohiyati»;
2) Pulning qiymati «faqat nominal qiymatga» ega, ya'ni o‘z qiymatiga ega bo‘lmasdan, balki davlat qonunlari asosida shukllanadi.

Pulning Davlat (Funksional) nazariyasini asosiy jixati

Source: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSYRyU7Xr7Vo5tT8WjR3O7al0O3GWQcmjkllg&usqp=CAU

Nominalizmning bir turi bo‘lgan pulning davlat (funksional) nazariyasi keng tarqaldi;

Pul – bu shartli belgi bo‘lib, tovarlar bilan hech qanday aloqasi yo‘q;

Pulning faqat nominali muhim, uning tarkibidagi metal miqdori muhim emas:

Source: https://cdn.pixabay.com/photo/2020/08/26/21/32/money-5520735_640.jpg

Pulning Davlat (Funksional) nazariyasini kamchiliklari

Source: https://www.bing.com/images/feed

- Iqtisodiy qonunlarni yuridk qonunlarga almaytirilganligi;
- Pul tabiatini inkor etganligi;
- Pulning muomala funksiyasini asosiy

  funksiya sifatida ajratib ko‘rsatilganligi;
- Pulni hisoblash birliklari bilan almaytirilganligi;

Source: https://www.bing.com/images/feed

Pulning miqdoriylik nazariyasi

Vujudga kelgan | **Fransiyada 18 asrda**

Asoschisi: | **J.Boden (1530-1596)**

Miqdoriylik nazariyaning asosiy xususiyatlari:

1) Pulning xarid qilish qobiliyati, shuningdek tovarlarning ham bozorda o‘rnatiladi;
2) Emissiya qilingan barcha pullar muomalada bo‘ladi;
3) Pulning xarid qilish qobiliyati uning miqdoriga teskari proporsional;
4) Narx darajasi esa pulning miqdoriga to‘g‘ri proporsionaldir.

Asoschisi J.Boden (1530-1596)

Source:http://litafor.ru/UserFiles/authors/preview/3709374d03.jpg

Source: https://www.bing.com/images/feed

- **Pulning miqdor nazariyasi** [5] - bu iqtisodiyotdagi pul massasi va umumiy narx darajasi o'rtasida bevosita bog'liqlikni o'rnatuvchi nazariya.
- Miqdorlar nazariyasining asosiy o'ziga xosligi birinchi marta 1911 yilda Irving Fisher tomonidan kiritilgan.

$$M \times V = P \times Q$$

Fisher tenglamasiga ko'ra,

M - pul massasi;
V - pul muomalasining tezligi;
P - narx darajasi;
Q - ishlab chiqarish hajmi.

Irving Fisher (1867-1947)
Seource: http://economics.com.az/ru/media/k2/items/cache/080b4dffeeea98952b99d2915da0b69c_M.jpg

Source: https://www.bing.com/images/feed

XX asrda pulning miqdoriylk nazariyasining asosiy yo‘nalishlari:

Source: https://cdn.pixabay.com/photo/2014/03/09/04/37/bitcoin-283616_640.jpg

- **Miqdoriylik nazariyasining transaksion varianti (I. Fisher)**

$$M \times V = P \times Q$$

- **Miqdoriylik nazariyasining kembridj varianti (A.Marshall, A. Pigu, D. Robertson)**
- **Miqdoriylik nazariyasining keynsianchilar varianti**
- **Zamonaviy monetarizm**

Keyns nazariyasi [5]

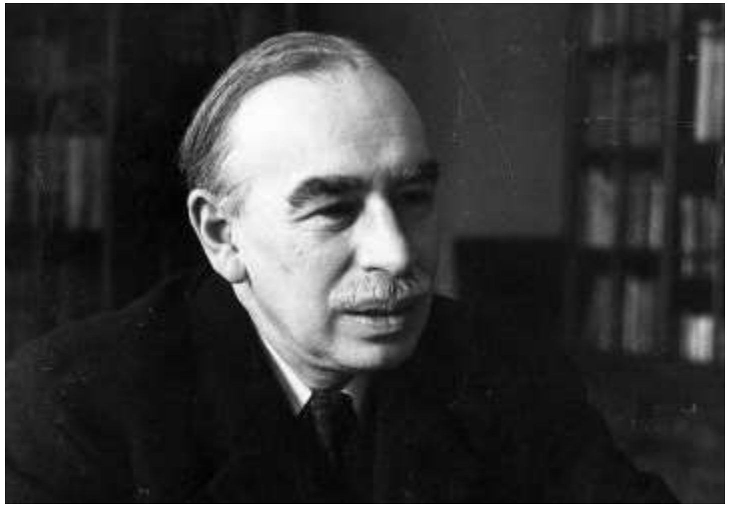

Source: http://www.library.fa.ru/img/Keynes.jpg

Meynard Keyns
(1883—1946)
Angliya iqtisodchisi

1929-1933 yillarda buyuk Depressiya natijasida J.M.Keyns bozor iqtisodiyotini rivojlantirish bo‘yicha yangi qarashlar tizimini ishlab chiqdi.

Bunda quyidagi vazifalar hal etildi:

- ❑ bozor iqtisodiyoti ziddiyatlarini bartaraf etish g‘oyasi amalga oshirildi,
- ❑ iqtisodiyotni tartibga solish bo‘yicha tegishli amaliy tavsiyalar tizimi ishlab chiqildi,
- ❑ iqtisodiyotga davlat aralashuvining zarurligi asoslab berildi.

J.M.Keynsning nazariya doirasidagi karashlari

Source: https://cdn.pixabay.com/photo/2017/03/07/22/04/coins-2125366_640.jpg

- J.M.Keynsning "Bandlik, foiz va pulning umumiy nazariyasi"(1936) nomli asosiy asari nashr etilgach, “G‘arb iqtisodchilari" yangi "iqtisodiy fan,"keynschilik inqilobi“ haqida gapira boshladilar.
  Nazariya inqiroz hodisalarini bartaraf etish, to‘liq bandlikka erishish va iqtisodiy o‘sish sur'atlarini oshirish maqsadida iqtisodiyotga davlatning aralashuvi g‘oyasiga asoslandi.

- U pulning davlat nazariyasi tarafdori edi.

- Oltin standartini esa o‘tmish, ya'ni eskirgan tizim deb qaradi. Oltin standarti yalpi talabni va to‘liq ish bilan bandlikka to‘sqinlik qiluvchi vosita sifatida qaradi.

- J.M.Keyns iqtisodiyotni rivojlantirish va inqirozdan chiqarishda monetar siyosatdan ko‘ra fiskal siyosatni afzal ko‘rgan.

Klassiklar va keynschilar maktablarining qarashlari

Source: https://images.aif.by/007/303/70a022a0293bb9f36319999b8a00166c.jpg

- Makroiqtisodiy siyosat bo‘yicha klassiklar va keynschilar maktablarining qarashlari turlicha.
- Bu yalpi talabning nobarqaror ekanligida, yalpi taklifni aniqlashdagi omillarda, inflyasiya va ishsizlik o‘rtasidagi bog‘liqlikda, fiskal va monetar siyosat instrumentlarida seziladi.

Keynschilar maktabi vakillari fikricha

Source: https://cdn.pixabay.com/photo/2013/12/30/06/23/money-235586_640.jpg

- Keynschilar maktabi vakillari iqtisodiyotni rivojlantirishda
- davlatning o‘rni katta ekanligini ta'kidlashadi.

- Davlat iqtisodiy siyosati iqtisodiyotning nobarqarorligini
- yoqotishda katta xissa qo‘shadi degan fikrda.

- Iqtisodiyotdagi nobarqarorlik turli ta'sirlarga mos ravishda mehnat bozorining moslashmasligi (egiluvchan emasligi), ish xaqilarning aniq belgilanganligi va narx darajasining elastik emasligida deb biladi.

- Fiskal siyosatning iqtisodiyotni rivojlantirishdagi ahamiyatini yuqori baholaydi. Ularning fikricha davlat xarajatlari to‘g‘ridan-to‘g‘ri yalpi talabga ta'sir ko‘rsatadi hamda mul'tiplikativ effekt orqali aholi iste'moliga ta'sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga soliqlar aholi iste'moliga va korxonalarning investision xaradatlariga juda samarali ta'sir ko‘rsatadi.

Keynschilarning monetar siyosatga qarashlari

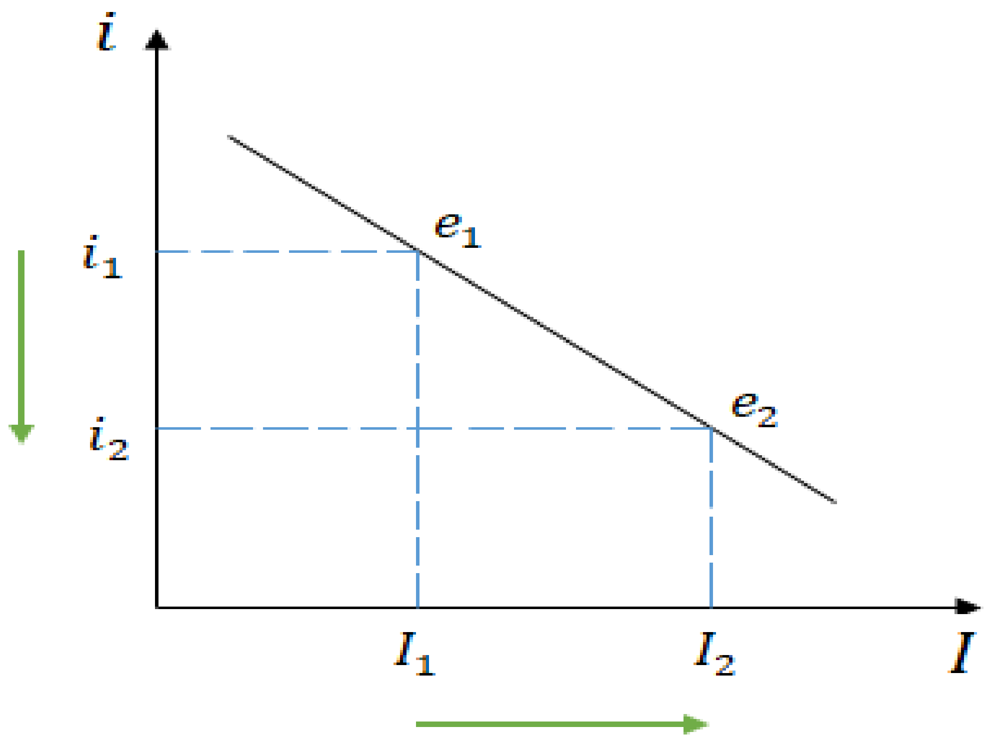

a) Нормал иқтисодиёт

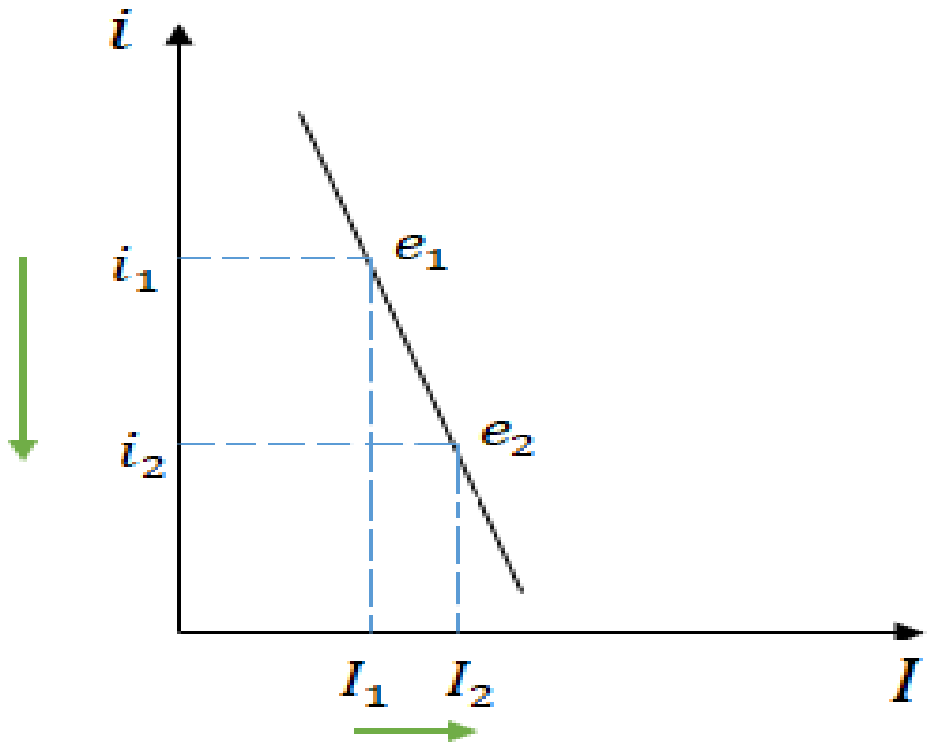

b) Дефляция натижасида
Иқтисодий инқироз даврида

Pulning monetaristlar nazariyasi [5]

Milton Fridman
(1912—2006)
AQSh iqtisodchisi.
Zamonaviy pul nazariyasining asoschisi

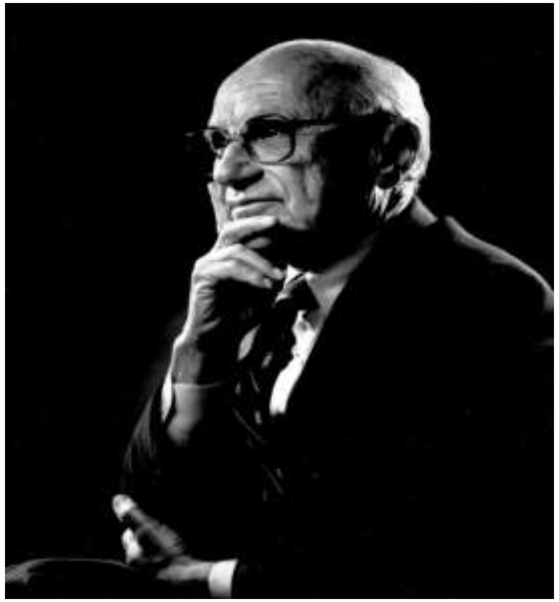

Source: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/20/Portrait_of_Milton_Friedman.jpg/372px-Portrait_of_Milton_Friedman.jpg

- Monetarizm 1970 yillarda AQShda, 1980 yillarda Angliya va Germaniyada, 1993 yillarda Rossiya va MDH davlatlarida vujudga keldi.

- Monetar konsepsiyaga muvofiq, zamonaviy bozor munosabatlari iqtisodiy samaradorlikni ta'minlovchi barqaror, o‘z - o‘zini tartibga soluvchi tizimdir.

- Davlatning inqiroz sharoitida iqtisodiyotni rivojlantirishga aralashuvi muqarrarligi va oqilona pul-kredit siyosati yordamida amalga oshirilishi ham muhimdir.

Monetarizm nazariyasini asosiy jixatlari

Source: https://cdn.pixabay.com/photo/2015/12/13/09/22/money-1090815_640.jpg

- Miqdoriylik nazariyasining zamonaviy ko‘rinishi bo‘lib, unga ko‘ra muomaladagi pul taklifi bozor iqtisodiyotini barqarorlashtirish va rivojlantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

- Bu nazariyaga ko‘ra muomaladagi pul massasi yalpi talab va yalpi taklifning shakllanishida belgilovchi omil hisoblanadi, chunki muomaladagi pul taklifining o‘zgarishi bilan YaIM o‘rtasida bevosita aloqa mavjud.

M.Frinmenning monetarizm konsepsiyasi

Source: https://cdn.pixabay.com/photo/2015/12/13/09/22/money-1090815_640.jpg

1. Pulning miqdoriylik nazariyasi va unga asoslangan iqtisodiy sikllarning monetar siyosati qabul qilingan bo‘lib, unga muvofiq iqtisodiy muhitdagi asosiy tebranishlar pul massasi hajmining oldingi tebranishi bilan belgilanadi;

2. Pul foiz stavkasi orqali emas, balki tovar narxlari o‘zgarishi orqali real iqtisodiyotga ta'sir qiladi, deb ishoniladi;

M.Frinmenning monetarizm konsepsiyasi

3. Monetar qoida yoki boshqacha qilib aygandа K-foizlar qoidasi o‘rtanilgan bo‘lib, bunga muvofiq iqtisodiy vaziyat, uning sikli va boshqalardan qat'iy nazar har yili pul massasini 4-5 foizga oshirib borish lozim;

4. Tashqi iqtisodiy aloqalarda muvozanatni ta'minlash maqsadida suzib yuruvchi almashinuv kursidan foydalaniladi;

5. Pul ko‘rsatkichlari o‘zgarishi va ishlab chiqarishning real omillar o‘rtasida kechikishlar “lag” mavjudligi sababli iqtisodiyotni tartibga solish bo‘yicha davlat tadbirlarining samarasiz hisoblanadi.

Monetarizmning asosiy qoidalari. Pul massasi va iqtisodiy sikllar [5]

M. Fridmen konsepsiyasini tasavvur qilish uchun, uning tarofdorlari u yoki bu darajada qo‘llab-quvvatlagan asosiy qoidalarni ko‘rib chiqamiz

Birinchi qoida – bozor xo‘jaligining barqarorligini tan olish

Monetaristlar fikricha, bozor iqtisodiyoti o‘zining ichki xususiyatiga ko‘ra barqarorlikka, o‘zini o‘zi tartiblashga intiladi.

Bozor raqobati tizimi mustahkam barqarorlikni ta'minlaydi. Mabodo muvozanat buzilsa baholar uni tuzatishning bosh vositasi bo‘lib xizmat qiladi.

Nomutonosibliklarning vujudga kelishi odatda ichki sababalar natijasida emas, balki tashqaridan bo‘ladigan arashuvlar, davlat tartiblashidagi xatolar natijasi hisoblanadi.

ForexAW.com

Foydalanilgan adabiyotlar

Source: https://botostore.com/netcat_files/6/7/preview_148784_1586754985.jpg

1. Абдурахманова, М.М. (2021). Деньги и банки. [Учебное пособие]. Издательство Иктисодиёт.
2. Abdullaeva, Sh.Z. (2000). Pul, kredit va banklar.[O’guv qo’llanma.]. Moliya nashriyoti.
3. Вымятнина, Ю.В. (2020). Теории денег [Электронный ресурс]: учебно-методическое пособие; электронное издание / Европейский университет в Санкт-Петербурге.-Электрон. текстовые данные.- СПб. Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге.
4. Omonov, A.A., & Ko’raliev, T.M. (2012). Pul, kredit va banklar. Darslik. Soliq akademiyasi. Toshkent moliya institute.-Toshkent, Moliya.
5. Shodmonov, Sh., Yaxshieva, M., & Yusupov, R. (2013). Pul nazariyasi: O’quv qo’llanma. TDIU.
6. Усоскин, В.М.(1989).«Денежный мир» Милтона Фридмана. Мысль.
7. Харрис, Л.(1990). Денежная теория (пер.с англ.) . Под общ. ред В.М. Усоскина. М.: «Прогресс».
8. Мишкин, Фредерик С.(2006). Экономическая теория денег, банковского дела и финансовых рынков, 7-е издание: Пер. с англ… ООО “И.Д. Вильяме”.
9. Friedman M.(1998). Если бы деньги заговорили (пер. с англ.). М.: Дело.
10. Kolichestvennaya_teoriya_deneg. pdf. [05.03.2023] Взято с http://www.library.fa.ru/files/kolichestvennaya_teoriya_deneg.pdf 11.Lex.

E'TIBORINGIZ UChUN RAHMAT!